

Folkhälsomyndigheten har fått för stor makt i coronabekämpningen

Dagens Nyheter den 20 mars 2020

Det pågår en polariserad diskussion om vilket ansvar politiker respektive expertmyndigheter har för hanteringen av coronaepidemin. Enligt det ena synsättet bör politiken ta ett större ansvar för avvägningarna. Det andra lägret menar i stället att de ansvariga myndigheterna bör lämnas i fred i sitt arbete att begränsa smittspridningen. Kritik av hur situationen har hanterats betraktas som "att undergräva förtroendet för myndigheter i en kris" (Anders Lindberg, Aftonbladet 15/3) och "kunskapsförakt" (Johan von Schreeb, SvD 15/3).

I en tidigare kolumn (11/3) menade jag att ansvarsfördelningen i coronabekämpningen hamnat fel och att Folkhälsomyndigheten kommit att göra en del av de värderingsmässiga överväganden som det politiska systemet bör stå för. Folkhälsomyndighetens generaldirektör reagerade på Twitter genom att retweeta ett inlägg om hur "dumt" mitt resonemang var.

Min medicinska kompetens är förstås obefintlig. Däremot har jag genom åren haft skäl att i grunden reflektera över samspelet mellan expertkunskap och politik: i tidigare diskussioner om en självständig riksbank, som vetenskaplig rådgivare i finansdepartementet och statlig utredningsordförande samt som ordförande i Finanspolitiska rådet.

Alla med liknande bakgrund är väl medvetna om problem med såväl politiskt beslutsfattande som expertstyrning. Det är svårt att hitta en bra balans. För mycket politisk styrning kan leda till ineffektiva "slag i luften" och att professionell kunskap inte beaktas tillräckligt. Det är till exempel svårt att ha tilltro till Trumps eller Bolsonaros förmåga att fatta vettiga beslut om åtgärder mot coronaspridningen.

Men också expertstyrning kan vara mycket problematisk om den ger sig in på värderingsmässiga överväganden som hör hemma i den politiska processen. Att så skett i Sverige verkar uppenbart.

Bedömningar om huruvida stängda skolor eller inreseförbud är effektiva åtgärder vid en viss tidpunkt ligger förstås inom Folkhälsomyndighetens ansvarsområde. Men det gör inte bedömningar av de samhällsekonomiska effekterna av sämre kunskapsinhämtning om skolor stängs. Det gör definitivt inte heller överväganden om jämlikhetsaspekter på att arbeta hemifrån därför att inte alla har den möjligheten (Anders Tegnell, Expressen 11/3). Folkhälsomyndighetens mandat är att begränsa smittspridningen men kan inte vara att åstadkomma en så jämlik spridning som möjligt.

Ett vanligt resonemang i politisk ekonomi är att ju större ansvar som läggs på en expertmyndighet desto viktigare är det att grunderna för dess rekommendationer redovisas ingående – som till exempel det norska Folkehelseinstituttet gjort – och utsätts för granskning i den offentliga debatten. Så har man till exempel resonerat i fråga om Riksbankens roll att självständigt utforma penningpolitiken. En skillnad är förstås att det oftast finns mer tid för överväganden i det fallet. Men en öppen diskussion är förmodligen lika viktig i en svår situation med stor tidsnöd och stor risk för mindre välavvägda beslut.

Mot den här bakgrunden är inställningen att andra än den ansvariga myndighetens experter bör avstå från synpunkter problematisk. Den speglas till exempel i uttalanden av statsepidemiologen om att "plötsligt så är liksom varje professor i Sverige expert på det här" och antydningar om att kritiker inom den medicinska professionen i själva verket vägleds av att "de behöver mer forskningspengar" (DN 14/3). Så bör inte diskussionen föras. Tvärtom borde det välkomnas att olika perspektiv luftas. Det är den främsta garantin för att en mindre krets inte begränsas av grupp tänkande, vilket alltid är en risk – inom såväl epidemiologi som nationalekonomi.

Något att också reflektera över är varför de vanliga rollerna när det gäller politiker- kontra expertstyrning tycks vara omvända i coronadiskussionen. Den vedertagna rollfördelningen (särskilt på det ekonomiska området) brukar vara att tidningar som Aftonbladet argumenterar för politikens primat över expertkunskaper och liberaler för större hänsynstagande till de senare. Nu är det precis tvärtom.

Min syn är att beslut om åtgärderna mot coronasmittan i slutändan måste vara politiska. De ska självfallet bygga på medicinsk expertkunskap om olika ingrepps effektivitet. Men en myndighet som Folkhälsomyndigheten bör vara försiktig med att göra mer värderingsmässiga avvägningar. Ansvaret för dem ligger i stället på det politiska systemet som måste kunna välja såväl mer som mindre långtgående åtgärder än vad myndigheten rekommenderar.

Avvägningarna kommer att ställas på sin spets framöver. Det kommer att bli en svår målkonflikt mellan å ena sidan drastiska åtgärder för att begränsa och fördröja smittspridningen och å andra sidan de mycket stora ekonomiska kostnader som dessa förorsakar. En annan svår avvägning avser drakoniska ingrepp under en förhoppningsvis begränsad tid kontra mindre långtgående åtgärder under en längre tid. Sådana målkonflikter måste kunna diskuteras brett och sansat av oss alla.

Lars Calmfors